

היסטוריה

הוראות

תוכנית הבגרות
הגמישה

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

יש לענות על שאלה אחת מכל פרק.

פרק ראשון	–	לאומיות וציונות	–	(50×1)	–	50 נקודות
פרק שני	–	מלחמת העולם השנייה והשואה	–	(50×1)	–	50 נקודות
						סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא **לאומיות וציונות** וספר הלימוד שאושר

בנושא **מלחמת העולם השנייה והשואה**.

בספרים יכולים להיות תקופות או נושאים שסומנו באמצעות מדבקות (סימניות)

הבולטות מן הספר, וכן קטעים שסומנו באמצעות מדגש (מרק) או עיפרון, אך אין

להשתמש בספרים שבהם הערות בכתב.

2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".

שימו לב: בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם ההוצאה לאור

ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם ההוצאה לאור ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.

פרק ראשון – לאומיות וציונות (50 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–3.

1. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וראשית התנועה הציונית

- א.** הסבירו כיצד התפתחויות פוליטיות, חברתיות וטכנולוגיות הובילו לצמיחתן של רוב התנועות הלאומיות באירופה במהלך המאה ה-19. בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מדגים את אחת ההתפתחויות האלה. (25 נקודות)
- ב.** לפניכם מקור ובו דברים שנשא הרצל לפני הוועדה לענייני הגירת זרים* שהקימה ממשלת בריטניה ב-1902.

כשהייתי לפני שבע שנים בפריז, עשה עליי מצב היהודים רושם חזק... ופרסמתי חוברת בשם "מדינת היהודים".

[...]
אל נא תחשבו לי זאת ליהירות, אך כבר אז חזיתי מראש, ששאלת היהודים תתעורר גם בארץ הזאת. בחוברת "מדינת היהודים" שפרסמתי בשנת 1896 כתבתי כך:

"שאלת היהודים קיימת בכל מקום שבו חיים היהודים במספר ניכר, ובמקום שעדיין איננה, היא נגררת ומוכנסת כאשר היהודים מהגרים לשם. בדרך הטבע היהודים מהגרים למקומות שבהם לא רודפים אותם, אבל שם מתעוררות הרדיפות דווקא בגלל נוכחותם. ...[והן יימשכו] כל זמן שלא תיפתר שאלת היהודים באופן מדיני. היהודים האומללים נושאים איתם עתה את האנטישמיות גם לבריטניה, אחרי שכבר הביאוה לאמריקה".

[...]
פתרון שאלת היהודים תלוי בהכרה בהיותם עם ובמציאת מולדת בעבורם שתהיה מובטחת לפי משפט הכלל. יהודים ייגרו אליה מאותם חלקי עולם שבהם הם נרדפים, ויבואו לשם כאזרחים, דווקא בהיותם יהודים, ולא כזרים. תוצאת הדבר תהיה שזרם המהגרים ינטה מן הארץ הזאת [בריטניה] ומאמריקה, שבהן הם הופכים למעמסה.

[...]
יהודי מזרח אירופה אינם יכולים להישאר במקומות שבהם הם נמצאים עכשיו; לאן יצאו? אם אין רוצים בהם כאן [בבריטניה], הרי מן ההכרח הוא למצוא מקום שאליו יוכלו להגר, שאלמלא כך תתעורר הבעיה שבה אתם דנים. ...אני מציע לוועדה... שתביא בחשבון את הפתרון הזה ותצרף לו את המשקל רב הערך של חוות דעתה.

(מעובד על פי ת' הרצל, בפני עם ועולם, ב, הספרייה הציונית, 1961, עמ' 164–165, 170)

* ועדה ממלכתית שדנה בהצעה להגביל את ההגירה לבריטניה ובעיקר את הגירת היהודים ממזרח אירופה.

- מהו הפתרון לשאלת היהודים שהרצל מציג בקטע המקור?
- הסבירו כיצד ניצל הרצל את העניין שבו דנה הוועדה כדי לשכנע את ממשלת בריטניה לתמוך בפתרון זה.
- האם לדעתכם הצליח הרצל לשכנע את ממשלת בריטניה לקדם את הפתרון שהציג לשאלת היהודים? נמקו את עמדתכם באמצעות עובדה היסטורית.

(25 נקודות)

2. מאפיינים מלכדים, דרכי פעולה של התנועות הלאומיות

א. לפניכם ההכרזה משנת 1916 של מנהיגי התנועה הלאומית של אירלנד על הקמת הרפובליקה העצמאית האירית.

הרפובליקה של אירלנד*

הממשלה הזמנית של הרפובליקה האירית אל בני העם האירי

בנים ובנות של אירלנד: בשם אלוהים ובשם הדורות המתים שמהם קיבלה אירלנד את מסורת הלאומיות האירית העתיקה, באמצעותנו, אירלנד קוראת את בניה ובנותיה אל הדגל ויוצאת להילחם על חירותה.

משארגנה ואימנה את בניה דרך הארגון המהפכני החשאי שלה, האחוזה הרפובליקנית האירית, ודרך ארגונים הצבאיים הגלויים, המתנדבים האיריים וצבא האזרחים האירי... לאחר שהמתנה בנחישות לרגע המתאים שיתגלה, היא מנצלת עתה את הרגע הזה, ונתמכת בידי בניה הגולים שבאמריקה ובידי בעלי ברית אמיצים באירופה, אך בראש ובראשונה נשענת על כוחה שלה, והיא מכה בביטחון מלא שתנצח.

אנו מצהירים על זכותם של בני העם האירי לבעלות על אירלנד ולשליטה חופשית ובלתי מוגבלת בגורל אירלנד - זכות ריבונית ובלתי ניתנת להפקעה. הגזל הממושך של זכות זו בידי עם וממשלה זרים [אנגליה] לא הכחיד את הזכות, ואף לא יוכל להכחידה לעולם, אלא אם כן יעלם העם האירי באופן מוחלט. בכל דור ודור טען העם האירי לזכותו לחירות לאומית ולריבונות; שש פעמים בשלוש מאות השנים האחרונות דרש זאת באמצעות נשק. בעומדנו על זכות יסוד זו, ושוב דורשים זאת בנשק אל מול העולם, אנו מכריזים בזאת על הרפובליקה האירית כמדינה ריבונית ועצמאית, ומתחייבים להקדיש את חיינו ואת חיי חברינו לנשק למען חירותה, רווחתה והעלאת קרנה בין העמים.

הרפובליקה האירית זכאית לנאמנותם של כל גבר אירי וכל אישה אירית, ובזאת היא תובעת נאמנות זו.

[...]

על החתום בשם הממשלה הזמנית

(מתורגם על פי **Wikimedia Commons**, Proclamation of the Irish Republic, by)

* כותרת זו נכתבה במקור בשפה הגאלית, השפה העתיקה של אירלנד.

– הציגו שניים מן המאפיינים המלכדים את בני אותו הלאום, שבאים לידי ביטוי בהכרזה זו.

– הסבירו כיצד אחת מדרכי המאבק של התנועות הלאומיות באירופה באה לידי ביטוי בהכרזה.

(25 נקודות)

ב. – הציגו שתי דרכי פעולה מתחומים שונים שנקט היישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1881–1914 לקידום מטרות

התנועה הציונית, והסבירו את החשיבות של אחת מהן לקידום מטרות אלה.

– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד באה בו לידי ביטוי אחת מדרכי הפעולה שהצגתם.

(25 נקודות)

3. התנועות הלאומיות, הצהרת בלפור

א. – בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד השפיעה

(עיכבה או סייעה) אחת מן המעצמות על המאבק של תנועה זו.

– הסבירו גורם אחר שהשפיע על המאבק של התנועה הלאומית שבחרתם.

(25 נקודות)

ב. לפניכם שלוש מן התגובות על הצהרת בלפור.

התגובה של דוד בן גוריון (ניו יורק, נובמבר, 1917): "הפלא הגדול קם ויהי".

(ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, כרך א', תל, תשמ"ה, עמ' 172)

התגובה של הוועד הפועל הערבי (מברק ללורד בלפור, 1925): "מדיניות הכרזת בלפור היא מוות לאומה הערבית".

(דאר היום, פברואר 27, 1925)

התגובה של כמה אישים יהודים אמריקנים אנטי-ציונים*: "לדעתנו חשד לנאמנות כפולה משתמע בהכרח...

מהקמת מדינה ריבונית ליהודים בארץ-ישראל".

(מתורגם ומעובד על פי M. Jastrow, *Zionism and the Future of Palestine*, The Macmillan Company, 1919, p. 154)

* מתוך הצהרה שמסרו בשנת 1919 ה' ברקוביץ, מ' סניור ומ' יסטרוב לנשיא ארצות הברית וילסון.

– הסבירו לאילו מן הדברים הנאמרים בהצהרת בלפור מתייחסת כל אחת מן התגובות.

– הסבירו סיבה אחת להבדל בין התגובות.

(25 נקודות)

פרק שני – מלחמת העולם השנייה והשואה (50 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 4–6.

4. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם, "הסדר החדש"

- א. – הטרור שימש אמצעי (תחום פעולה) חשוב בתהליך המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם. נמקו טענה זו.
- הציגו אמצעי חשוב נוסף שסייע בתהליך המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם.
- נמקו באמצעות דוגמה ובאמצעות מקור מספר הלימוד מדוע גם הוא היה חשוב למימוש תהליך זה.

(25 נקודות)

ב. בנספח לשאלה זו מוצגת כרזה שהוצגה לחיילים גרמנים ב"יום הגיבור הלאומי" בחודש מרץ 1943.

- הסבירו כיצד באות לידי ביטוי בכרזה שתיים ממטרות "הסדר החדש" שהנאצים שאפו להגשים באירופה.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע היה חשוב למשטר הנאצי לחזור ולהדגיש מטרות אלה בשלב הזה של המלחמה.

(25 נקודות)

5. מלחמת העולם השנייה והיהודים בשטחי הכיבוש

- א. הסבירו כיצד השפיעו שניים מן המהלכים הצבאיים שהתרחשו מפרוץ המלחמה עד סוף שנת 1941 על המדיניות של הנאצים כלפי היהודים בשטחי הכיבוש. (22 נקודות)

ב. לפניכם שני מקורות (1–2) העוסקים בדרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".

מקור 1 – נאום של אפרים ברש – יושב ראש היודנראט בגטו ביאליסטוק בחורף 1942–1943 (על פי עדות של חייקה גרוסמן)

יהודים, בקושי עלה לי [הצלחתי] להציל את הגטו מן הפורענות שבאה על אחינו בני ישראל בעיירות הסמוכות. עמדה לנו עבודתנו המוצלחת והפורה. במו ידינו יצרנו מה שיצרנו. ראו את בתי החרושת, את החיים המסודרים והמאורגנים. כל אחד עובד וחי. אין מתים אצלנו ברעב, כבמקומות אחרים. ביוזמתנו ובמרצנו יצרנו יש מאין, והוא שעמד לנו בתקופת המלחמה הקשה. אך יש בינינו הקוראים לביטול המלאכה... נאמר להם: אספו ידכם מן הגטו [הניחו לגטו]. רצונכם להילחם בגרמנים - הילחמו לכם בכל מקום שתרצו אך לא בגטו. צאו מן הגטו, לבל [שלא] נישא כולנו באחריותכם.

אנו [אחראים] לכל עשרות אלפי יושבי הגטו, ואילו אתם - עלילות גבורה ברצונכם לחולל? ... עשו הישר בעיניכם אך אין זה מענייננו. אספו ידכם מבתי החרושת שהקימונו בזיעת אפינו, שבהם כל תקוותינו וישועתנו. העיקר - להחזיק מעמד ולא להתפתות לשום פְּרֻבֹּקֶצֶה [התגרות]. אם ננהג כן, אולי נצא בשלום, אולי ניושע.

(א' כרמון, השואה, ב', המרכז לתוכניות לימודים, תשמ"א, עמ' 151–152)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

מקור 2 – כרוז ששלח ארגון פפ"א – ארגון מחתרת יהודי שפעל בוויילנה, באפריל 1942

לכל היהודים תחת הכיבוש הנאצי

גורלם של כל היהודים תחת הכיבוש ההיטלראי הוא הכחדה כללית, על אף האינטרס הכלכלי.

אחים, קרעו את האשליה מעליכם. אותנו לא יציל הצורך הכלכלי [של הגרמנים]. זנחו את אמונת השווא שאת ארבעים אלף היהודים בגטו ביאליסטוק ואת מחצית המיליון בוורשה, לא ישמידו הגרמנים מתוך אינטרס כלכלי. השמדת היהודים היא מבצע מרכזי ולא תלויה בשלטונות המקומיים.

...ההשמדה היא תהליך שיטתי, אשר במוקדם ובמאוחר יפגע בכול [בכל היהודים]. ...במקום שבו קיים יישוב יהודי תחת שלטונו של היטלר - יקום פונאר*!

יהודים התארגנו! תפשו בנשק!

יהודים - להגנה!

מפקדת ארגון פפ"א בגטו וילנה

(מעובד על פי ר' קורצ'אק, **להבות באפר**, מורשת [בית עדות על שם מרדכי אנילביץ] וספריית הפועלים, הקיבוץ הארצי, 1965, עמ' 368)

* פונאר – מקום שבו רצחו הנאצים כ-70 אלף יהודים.

– מהי העמדה שבאה לידי ביטוי בכל אחד מן המקורות (1–2) בנוגע לדרך ההתמודדות הרצויה, ומה הם הנימוקים להצדקתה?

– הסבירו סיבה אחת להבדל בין המקורות. בתשובתכם התייחסו לאחד ממאפייני המקור האלה: זהות הדובר, מטרת המקור.

(28 נקודות)

6. מדיניות הנאצים כלפי היהודים ודרכי ההתנגדות של היהודים

- א. – הציגו את המאפיינים של היהודי על פי הדימוי שלו באידאולוגיה הנאצית.
- הסבירו מדוע על אף דמוי זה, היה גורל היהודים בארצות צפון אפריקה שונה מגורל היהודים באזורי הכיבוש הנאצי באירופה בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי".
- (24 נקודות)
- ב. לפניכם מקור ובו קטע מעדותו של אברהם פיינשטיין, שהיה פרטיזן ולאחר מכן חייל בצבא ברית המועצות בזמן מלחמת העולם השנייה.

כשחזרנו מהסיוור ניגשתי למפקד [הפרטיזנים] ואמרתי לו: "עד כאן, אני רוצה לברוח יותר, אלא להישאר ולהילחם. אני מבין כי הצבא הרוסי מתחיל לשחרר עתה את אזור יאנוב*, עיר הולדתי. אני מעוניין לעזור להם, כיוון שאת האזור הזה אני מכיר כהלכה".

...אני וחבריי גויסנו במקום [לצבא הרוסי]. נשלחנו לטירונות במחנה האימונים שבסרגה. ניגשנו למפקד המחנה וביקשנו שירכיב כיתת לוחמים יאנובאים [מן העיר יאנוב]. המפקד נענה לבקשתנו, ומכאן ואילך היינו לכיתת לוחמים מעיר הולדתי. ציידו אותנו בשני תת־מקלעים וברובים במרץ 1944, ולאחר שבועיים של אימונים קשים קיבלנו מדים ונשלחנו לחזית הגרמנית.

...היה זה ינואר 1945, והחזית עברה למערב מחוץ לתחומי רוסיה. הצבא הרוסי התקדם בצעדי ענק לעבר גרמניה. ברכבת הייתי היהודי היחיד בין אלפי גויים. לפתע שמעתי את אחד החיילים השיכורים שר שיר שחלק ממילותיו היו: "הכה ביהודים, והצל את רוסיה". השיר העציב אותי מאוד. אחרי כל מה שעבר עליי נסעתי עם עוד אלפי אנשים לנקום בגרמנים על הדברים הנוראים שעוללו ליהודים ולאירופה כולה, והינה גם כאן אני זר השנוא על הכול.

...במהלך האימון היינו צריכים לעבור נהר שעומק מימיו הגיע עד צווארינו. המפקד הורה לי לחצות ראשון, ואני, ששמחתי על ההזדמנות להוכיח את עצמי, צעדתי בתוך המים, המחלקה הלכה בעקבותיי, ונמלאתי גאווה – הינה יהודי קטן המוביל אחריו מחלקה של גויים.

(מעובד על פי א' פיינשטיין, **מסע חיים 1990–1924**, [הוצאה עצמית], 1991, עמ' 35, 43)

* עיירה במזרח פולין שנכבשה על ידי הגרמנים בשנת 1941.

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור שניים מן המניעים של לוחמים יהודים להצטרף לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה וקושי אחד שעזמו התמודדו לוחמים אלה.
- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא דרך התנגדות נוספת (שלא הוזכרה בקטע) של היהודים למשטר הנאצי בשנים 1939–1945.
- (26 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח לשאלה 4 – כרזה

מרחב הרייך

שטח
ההתפשטות

גרמניה הגדולה בעתיד